

УДК 821.161.2“18”-31.09І.Франко:398

ЕКСПРЕСИВНІ ФОЛЬКЛОРНІ ОКАЗІОНАЛІЗМИ У РОМАНІ ІВАНА ФРАНКА “ОСНОВИ СУСПІЛЬНОСТІ”

Ігор ГУНЧИК

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
Інститут франкознавства,
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна,
тел.: (+38032) 239 43 98, e-mail: hunchyki@gmail.com*

Проаналізовано тексти народних прокльонів, які художньо використав І. Франко у романі “Основи суспільності”. Основна увага прикута до вивчення тематики, особливостей структури, особи виконавця й адресата фольклорних текстів.

Ключові слова: прокльони, формула, структура тексту, виконавець фольклору, адресат.

Відомий німецький письменник Еріх Марія Ремарк якось зазначав, що людина, котра лається, наділена багатим образним мисленням. Цей, здавалося б, суперечливий і далеко непереконливий вислів надзвичайно влучно характеризує образ Гапки, який створив І. Франко у романі “Основи суспільності”, – персонажа хоч і другорядного, але настільки природно і колоритно виписаного, якого годі відшукати під час текстових рецитацій багатой різножанрової прози письменника.

Зрозуміло, що мова тут не про грубі, лайливі слова та вислови, що побутують у напівкультурних народів і здеморалізованих груп населення, викликаючи огиду й відразу, а про лайку уповні прийнятну, якщо можна так сказати, окультурену, глибоко закорінену в народні звичаї та демонологію, лайку, що є наслідком цілком природних психічних афектів, тобто таких бурхливих людських переживань, як гнів, заздрість, лють, жах, відчай тощо.

Добрірна в'язанка лайливої лексики старої Гапки, як-от: *ледарю, котюго* [12, с. 172], *собако, потвора, поганий язиче, погана паро, погана душе* [12, с. 173], *худобо погана, чортівське плем'я, непотребе* [12, с. 219], або ж такого розлогого й менш емоційного лайливого вислову як *неспасенна душа того батька та тої матері, що його такого вихвала* [12, с. 173], сприймається як відображення у характері персонажа людської недосконалості, погіршеності, хоч, можливо, і в дещо грубуватому, але все-таки більш у жартівливому та дотепному тоні. Жодних рецидивів вульгарності ці лайливі, профільтровані через народну свідомість слова не містять. Навпаки, можна говорити про їх своєрідну поетикальність і образність, про що, вірогідно, і писав Е. М. Ремарк.

Однак головна увага у статті зосереджена не на літературознавчих, мовознавчих чи будь-яких інших аспектах народної лайки, яку реалістично відтворив у романі “Основи суспільності” І. Франко, а прикута до не менш цікавих фольклорних явищ – прокльонів чи то проклять, що часто супроводжують лайку Гапки, і вивчення яких у цьому Франковому творі становить окремих науковий інтерес.

На перший погляд, Гапчине уміння “голосно проклинати” І. Франко подав читачам цілісно як одну “негарну звичку”. Але водночас він не ототожнив ці два цілком різні негативні прояви людського характеру і, певною мірою, диференціював їх між собою. “Лексикон прокльонів і лайок, – зазначив письменник про жінку, яка два роки відсиді-

ла в криміналі, – вона винесла пребагатий і, мабуть, ненастанно ще збагачувала його власною фантазією” [12, с. 170].

У науковій літературі чітко розмежовують явища лайки та прокльону (прокляття). Термін *лексикон*, який вживає І. Франко, у прямому значенні цього слова можна застосувати лише до лайки, що розглядається як ряд типологічно схожих лексичних одиниць з негативною конотацією, які є об’єктом лінгвістичних досліджень. Прокльони або прокляття, натомість, не належать до ненормативної лексики, а становлять царину усної словесності, де вони розглядаються як короткі фольклорні магічно-сакральні утворення паремійного типу. Тому термін *лексикон* стосовно них письменник вжив у переносному значенні як добірка, репертуар текстів прокльонів (проклять).

Прокльони та лайку ріднить між собою спільність їхнього походження, адже обидва словесні явища потрібно розглядати як своєрідні акти психологічної агресії на відповідні дії супротивника. Якщо призначення лайки полягає лише у тому, щоб образити, принизити людину, то прокльони, перш за все, мають на меті причинити шкоду, нещастя, смерть живій істоті або знищити чи пошкодити матеріальний об’єкт.

Імовірно, від лайки прокльони (прокляття) частково успадкували особливий емоційно-експресивний характер. На їх генетичний зв’язок звертав увагу український учений В. Жайворонок, котрий назвав прокльони лайливими висловами, які виражають різкий осуд кого-, чого-небудь, велике обурення кимось, чимось, ненависть до когось, чогось [4, с. 486]. Про те, що мова прокльонів відзначається експресивністю, образністю та порівняннями, також зазначала білоруська дослідниця Л. Соловей [8, с. 370].

Народознавча наука прокльони (прокляття) в українській і слов’янській традиції розглядає не лише як словесні магічно-сакральні утворення, а дещо ширше: як складне обрядове явище або ритуал, що має на меті завдати шкоди певному адресатові. За народними повір’ями, їхній вплив розповсюджувався на дев’ять поколінь. Результатом шкідливої дії проклять вважалися різні трагічні життєві події, неможливість одружитися чи вийти заміж, безпліддя жінки, народження в сім’ї тяжкохворих дітей, смерть немовлят, усілякі хвороби та ін. [9, с. 391].

В українській фольклористиці магічно-сакральні тексти народних прокльонів (проклять) зараховують до маргінальних утворень усної словесності. Як і народні молитви, замовляння, примівки, заклинання, клятви, вони розглядаються як окремий жанр або тип утилітарно-сакральних текстів okazіонально-обрядового фольклору, які в кінці XIX – в першій половині XX століття активно вивчали такі відомі фольклористи, як М. Сумцов [10], С. Кагаров [5, 6], М. Грушевський [2] та інші дослідники.

Наукове зацікавлення ними виявляв і І. Франко – автор 3-томної праці “Галицько-руські народні приповідки”, яку І. Денисюк назвав “ще одним каменярським подвигом” ученого [3, с. 5]. До цієї ґрунтовної фольклористичної праці увійшла велика кількість текстів українських народних прокльонів із західного регіону України, більшість із яких зібрав і спорядив короткими науковими поясненнями та коментарями сам І. Франко. У передньому слові до багатотомного видання серед різних паремійних текстів збірника він називає і прокляття. “Розпочавши збирати приповідки та всякі образіві речення, порівняння, прокляття, формулки, мудровання і т. и. ще на шкільній лаві звиш як 30 літ тому назад, – писав І. Франко в “Тимчасовій оповістці” до цієї праці, – я постановив нарешті приступити до видання отсеї збірки, в яку, крім зібраного мною безпосередньо з уст народа матеріалу, входять численні, більші або менші рукописні збірки інших осіб...” [1, с. 17]. Дослідник “Галицько-руських народних приповідок” С. Пилипчук, трактуючи зміст поняття *приповідки* як складного жанрового утворення, також

вказував, що, крім прислів'їв і приказок, І. Франко залучив до збірника порівняння, вітання, побажання, прикмети, примовки, мудрування, каламбури та прокляття [7, с. 14]. Цікаво, що, дотримуючись регіональної фольклорної традиції, на означення подібного роду утилітарно-сакральних утворень, збирач народних паремій послідовно використовував термін *прокляте* і майже не називав їх *прокльонами*.

І. Франко не лише збирав, публікував і коментував зразки народних прокльонів. Володіючи непересічним талантом письменника-прозаїка, він використовував ці фольклорні тексти у своїх літературних творах як художній засіб збагачення мови персонажів, для подання розгорнутої портретної характеристики героїв. Наприклад, в оповіданні “Лесишина челядь” із цією метою автор залучив п'ять текстів народних паремій:

Ей, Божа би вам Мати не дала просвітлої години! [11, с. 257].

А, повилазили би тобі тоті сліпаки, та би тобі повилазили! [11, с. 260].

Дідьча би тобі мати в печені всадилася! [11, с. 260].

Вигнало би тебе, як Бачинську гору, га! [11, с. 260].

Бодай же ти з себе печінки викричав! [11, с. 260].

Найбільш насиченим прокльонами серед різножанрових прозових творів І. Франка можна вважати роман “Основи суспільності”, де використано дев'ятнадцять текстів народних проклять:

1) *А дав би Бог милосердний, щоб вас тут усіх громи вибили!* [12, с. 165].

2) *Щоб вас холера витерла та викришила до лаби!* [12, с. 165].

3) *А нехай тебе, рибонько, той чіпається, що в смолі кипить!* [12, с. 165].

4) *Та пропадай ти від мене в озеро!* [12, с. 165].

5) *Бог би їх тяжко побив!* [12, с. 166].

6) *Щоб їх тяжке безголов'я вкрило!* [12, с. 171].

7) *Тьфу, пропадь до тристенного!* [12, с. 171].

8) *Та йди к нечистому з твоєю правдою!* [12, с. 172].

9) *Щоб тобі так багато віку було!* [12, с. 173].

10) *Дав би тобі Бог ласку, щоб тебе на завтра осліпив, оглушив і онімив, мені на радість!* [12, с. 173].

11) *А щоб тебе грім божий побив та поразив!* [12, с. 173].

12) *Щоб ти на місці мазею розілявся!* [12, с. 173].

13) *А шкробало би тебе попід серце та по печінках!* [12, с. 219].

14) *А щоб тобі руки покривило!* [12, с. 277].

15) *Щоб тобі язик колом у роті став, скоро тільки тих крадених вишень покиштуєш!* [12, с. 277].

16) *А щоб тебе раз розперло та розсадило!* [12, с. 277].

17) *А кололо б тебе!* [12, с. 306].

18) *Щоб тобі всі докторі ради дати не могли!* [12, с. 306].

19) *А щоб за тебе Бог забув і всі святі!* [12, с. 163].

Усі тексти народних прокльонів, які використав І. Франко, можна розглядати, згрупувавши їх у декілька тематичних розділів. До першого належать фольклорні зразки, в основі яких лежить звернення до Бога і святих з метою покарання кривдника. Їх сюжетну ситуацію могли складати не лише мотиви випрохування у Бога тілесних покарань, наприклад побиття людини – № 5, її осліплення, оглушення, онімлення – № 10. Важкою карою вважалося, коли Бог і святі угодники відступали, покидали, іншими словами – забували про адресата прокляття, що можна спостерігати в фольклорному тексті № 19.

Другу групу становлять прокльони з мотивом наслання на адресата твору демонічних істот, присутність яких, за народними віруваннями, ставала наслідком якоїсь біди. Найчастіше у ролі такого демонічного персонажа виступає чорт, який згадується під різного роду найменуваннями: *нечистий* № 8, *тристенний* – № 7, *той, що в смолі китить* – № 3. У прокльонах також фігурує інша категорія демонічних істот – хвороби. Йдеться лише про одну з них – важковиліковану холеру (№ 2) та якусь невідому неміч, якій не можуть дати раду навіть “дохтори” (№ 18).

В окремий тематичний розділ можна виділити паремії, в яких за покаранням із метою встановлення справедливості виконавці прокльонів зверталися до природних стихій. У двох текстах у цій ролі виступає явище грому, що знаходиться, за народними уявленнями, у розпорядженні найвищої небесної сили – самого Бога (№ 1, 11). Ще в одному утилітарно-сакральному тексті цією природною силою є вода, зокрема озеро (№ 4).

Четверту досить численну групу становлять народні прокльони з мотивом наслання фізичних недуг на різні органи людського тіла: під серце і печінку – № 13, на руки – № 14, на язик – № 15. Окремі тексти приповідок мають на меті спричинити тілесні муки і страждання з нез’ясованою етіологією безособового характеру (№ 16, 17). Ще до однієї небагаточисельної групи належать прокльони, в яких містяться прямі вказівки з побажанням тяжкої або швидкої смерті адресату (№ 6, 9, 12).

Серед експлікативних і апелятивних текстів прокльонів, які художньо використовував І. Франко, переважну більшість (16 з 19) складають експлікативні приповідки (№ 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19). На відміну від текстів народних молитов, замовлянь, заклинань, їхня структура спрощена, зазвичай, одноформульна. Цією однією формулою є переважно побажання (Oratīv, Op). У його основі лежить висловлене стосовно адресата тексту прагнення, що, відображаючи агресивну волю виконавця, має на меті зашкодити його здоров’ю, життю, зумовити фізичні та душевні муки, біль.

Усі формули побажання народних прокльонів експлікативного типу залежно від їхнього морфолого-синтаксичного наповнення можна поділити на три типи. Перший тип оптативних одиниць (тексти № 2, 6, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19) побудований за такою схемою:

сполучник *щоб* + група присудка + група підмета.

Групу підмета складає базовий іменник (*холера* – № 2, *язик* – № 15), рідше – займенник (*ти* – № 12), а також додаткові морфологічні компоненти, виражені прикметниками (*тяжке безголов’я* – № 6, *грім божий* – № 11), займенником (*всі дохтори* – № 18).

Група присудка могла включати у себе простий дієслівний (*вкрило* – № 6, *побачив та поразив* – № 11, *розіллявся* – № 12), складений дієслівний (*ради дати не могла* – № 18) або складений іменний присудок (*став колом* – № 15), у яких базові дієслова мають форму минулого часу. У ролі додаткових компонентів групи присудка використовуються обставини місця (*на місці* – 12, *у роті* – № 15) або способу дії (*до лаби* – № 2).

В окремих прокляттях загальна схема через відсутність у ній групи підмета могла мати редукований вигляд:

сполучник *щоб* + група присудка,

що можна спостерігати, наприклад, у текстах № 9, 14, 16. Група присудка у таких випадках складалася з простого дієслівного присудка, вираженого безособовим дієсловом минулого часу (*покривило* – № 14; *розперло та розсадило* – № 16). У якості додаткових компонентів використовували прямі додатки (*руки* – № 14) та обставини способу дії (*раз* – № 16, *багато* – № 9).

Другий тип експлікативних формул побажання представлений лише в одному – третьому тексті прокляття із Франкового твору. Від побудований за такою схемою:

частка *нехай* + група присудка + група підмета.

Групу підмета становить нетипова і рідковживана конструкція *той, що в смолі кипить*, що характеризує, ймовірно, демонічного персонажа чорта. Подібного роду описові назви міфологічних істот, як, наприклад, *Той, що в скалі сидить; Той, що греблі рве* та інші, як відомо, наявні у драмі-феєрії Лесі Українки “Лісова пісня”. До другої частини розглянутої схеми входить дієслово *чінається*, що разом із часткою *нехай* утворює форму наказового способу третьої особи однини.

Третій тип експлікативних оптативів відображений у трьох текстах прокльонів. Один із них (№ 5) побудований за схемою: група присудка з дієсловом умовного способу *побив би* й обставини способу дії *тяжко* + група підмета, виражена іменником *Бог*. У двох інших фольклорних приповідках формулу прохання складає лише група присудка: базове безособове дієслово умовного способу *шкробало би* – № 13, *кололо б* – № 17, а також додатковий компонент, виражений двома обставинами місця *понід серце* та *по печінках* – № 13.

Окрім розглянутих експлікативних (описово-епічних) текстів прокльонів, І. Франко у романі “Основи суспільності” також використав три апелятивні (звертально-наказові) фольклорні приповідки (№ 4, 7, 8). Структура перших двох, певною мірою, подібна між собою, адже обидві паремії складаються з апелятивних формул побажання, в основі яких лежить дієслово наказового способу *пропадай* – № 4, *пропадъ* – № 7, і додаткові компоненти – обставини місця *в озеро* – № 4, *до тристенного* – № 7.

Цілковішого типу третій апелятивний фольклорний зразок № 8: він складається з формули зсилання. Ця структурна одиниця виражає адресатові твору імперативну вимогу відійти, дистанціюватися від виконавця (*йди*) у профанне, негативно марковане середовище, де мешкають демонічні істоти (*до тристенного*). У такий спосіб виконавець прокляття висловлює прагнення причинити адресатові духовну шкоду, що настає після його контакту з демонічною істотою – *тристенним*.

Окрім численних фольклорних текстів прокльонів, надзвичайно вдало і повноформатно І. Франко в “Основах суспільності” зобразив перед читачами образ Гапки, який постає не лише цінним для літературознавців романним типажем, але й є цікавим для української фольклористики як спроба подати достовірний опис традиційного виконавця фольклору, зокрема творів такого “закритого” і “непоказного” паремійного жанру як народні прокльони (прокляття).

Гапка, як уже згадувалося, належить до другорядних персонажів роману. “Була се старкувата вже дівка, – коротко портретизує її життєпис письменник, – що виховалася при дворі та, не вийшовши заміж, так і лишилася тут. Колись вона була веселої вдачі, гуляла із паничами, і з парубками, відсиділа пару літ у криміналі за страчення дитини...” [12, с. 161]. Саме з криміналу “як одинокий здобуток тюремної цивілізації” вона “винесла непоборимий нахил до побожності і до проклять” – рису характеру, яку І. Франко зробив “візитною карткою” героїні роману.

І це, очевидно, не випадково. Таким способом автор прагнув створити, перш за все, персонаж суперечливий, більше наближений до тогочасних життєвих реалій, у психології якого уживаються дві протилежні крайнощі – і побожне, і гріховне, віддаль між якими – один крок. І про цю знакову рису Гапки зазначив сам прозаїк: “В її голові спокійно жили поруч себе Христос і Беліал: множество набожних пісень та молитов, котрі шептала раз у раз або співала якимось скрипливим, розбитим голосом, і ще, може, біль-

ше множество найпоганіших проклять, котрими сипала направо і наліво, як чорна хмара градом...” [12, с. 161–162].

Через таку контроверсійну рису характеру як “нахил до побожності і до проклять” до героїні роману формується недоброзичливе ставлення. Саме за цю звичку, зауважив І. Франко, “проча служба не любила Гапку і не називала її інакше, як тільки Чумою” [12, с. 170]. “Чумою в дворі і в цілїм селі прозивали Гапку” [12, с. 166]. “Чумою проклятою” її також лає Параска, яку Гапка дорікала за воркування з локаєм Танаском Гадиною. Недолюблював її і злодійкуватий, “здеморалізований душею” Цвях, називаючи “поганою відьмою”, “упирицею” [12, с. 174].

Та попри все, ця покарана життям жінка зі своєю вадою проклинати мала чимало добрих і людських рис: була чесною, не крала, “бо не мала для кого”, вмїла добре кукуварити [12, с. 170]. Крім того, піклувалася і доглядала за Дем’янюком, “волїла сама недоїсти, недопити і недоспати, щоб тільки старому Дем’янюкові достарчити якнайбільше вигоди” [12, с. 168]. Для неї він був “святий чоловік! Без крихти злоби. Чиста душа”. “Якби не він, – вважала Гапка, – усе село давно б запалися, в озеро б заклекотїли. Із-за нього нас Пан-Біг усіх на світі держить” [12, с. 169].

Єдиною близькою людиною для Гапки, яка “могла якось по-людськи, хоч і без особливої симпатїї, відноситися до неї”, яка добре знала і розумїла важке положення “отсеї непринадної жінки, з віспуватим лицем, з вічними молитвами та прокляттями на устах, з заплямованою мінувшиною”, була її господиня – графиня пані Олімпія. Так само для графинї Гапка була “одинокa людина в її найближчїм оточеннї, з котрою вона могла говорити щиро, як жінка з жінкою...” [12, с. 169]. “Пані інстинктивно чула, що Гапка – одна з усеї двірнї відноситься до неї без ненависті а навіть зі співчуттям, що розуміє її важке положення, і хоч бурчить та клене, все-таки по-своєму дбає про неї і про її інтереси” [12, с. 170–171].

Якщо розглянути групу адресатів, кого саме проклинала Гапка і на кого спрямовувала свою агресію, стане зрозумїло, що прокльони (прокляття) у вустах цієї жінки були для неї своєрідним способом покарання цих осіб за їхні недобрі дії та вчинки.

Кількість текстів прокльонів, які стосуються адресата	Імена адресатів прокльонів	Номери текстів прокльонів, які стосуються того чи іншого адресата
6	Гадина	№ 13, 14, 15, 16, 17, 18
6	Цвях	№ 7, 8, 9, 10, 11, 12
3	Параска	№ 3, 4, 19
3	Параска і Гадина	№ 1, 2, 5
1	Пані Олімпія й отець Нестор	№ 6

Найбільше прокльонів Гапка “вилїла” на Гадину, який, як і Цвях, належить до типово негативних персонажів роману. Підстерїгши, що скупий отець Нестор переховував надворі у різних схованках свої гроші, він частину з них викрадає. Однак Гапчинї прокляття на нього були висловлені в інших сюжетних ситуаціях. Це відбувалося тоді, коли Гадина, шкробаючи на кухні бульбу, насміхався над Гапкою і жартома кляв на неї (№ 13). Удруге Гапка кляла, запідозривши, що Гадина лізе до садівника нібито поїсти

крадених вишень (№ 14, 15, 16). Ще двічі – коли Гади́на кепкував над Гапкою, яка до-рікала йому за байдикування і спання до полудня (№ 17, 18). Крім того, Гапка тричі про-клинала Гадину разом із Параскою, коли запідозрила, що вони потайки зустрічалися у стайні (№ 1, 2, 5).

Заповзято кляла Гапка і Цвяха, який також належав до прислуги і був невизна-ним позашлюбним сином покійного власника маєтку – графа Торського. За словами І. Франка, він “мав неруш у руках – любив потягнути все, що лежало без догляду” [12, с. 172]. Відкрито крадучи картоплю і ховаючи її за пазуху, він наражався на численні Гапчині прокляття (№ 7–12).

Неодноразово потерпала від них, як було вже сказано, і Параска за те, що зу-стрічалася у стайні з Гадиною (тексти № 1–5). Цікавим є ще один текст прокляття, яким Гапка подумки кляла пані Олімпію і отця Нестора, коли міркувала про “скупердягу-по-па”, графиню та її сина (№ 6).

Характеристика всіх названих адресатів передавалася у текстах прокльонів дуже коротко, зазвичай, за допомогою форм називного, родового і давального відмінків особового займенника другої особи однини: *ти* (№ 4, 5), *тебе* (№ 3, 11, 13, 16, 17, 19), *тобі* (№ 9, 10, 14, 15, 18), іноді – присвійного займенника *твій* у формі орудного відмінка (№ 8). Коли ж адресатами виступали дві особи, використовувалися займенники *ви* у формі родового відмінка (№ 1, 2) або *вони* (№ 5, 6). В одному випадку, коли адресат пере-бував біля виконавця прокльонів, його формальна характеристика у вигляді займенни-кової форми була взагалі відсутня у тексті (№ 7).

Ще однією важливою рисою народних прокльонів (проклять), які художньо ви-користав у своєму романі І. Франко, є відсутність у їхньому фольклорному мовленні будь-яких формальних характеристик, які передають “присутність” у самому тексті ви-конавця уснопоетичного твору. На відміну від прокльонів, ця особливість дуже чітко про-стежується на прикладі інших жанрів українського оказіонального фольклору, наприк-лад, у народних молитвах у дорогу:

Я йду з хати,
За мною сам Господь Бог
Та ще й Божая Мати.
Місяцом обгорожуса,
зорочками обстановлюса,
як од старого до малого
никого ни боюса
(Село Комарівка Костопільського району Рівненської області,
записав Ігор Гунчик у 1997 році).

На особу виконавця у цьому утилітарно-сакральному утворенні вказують осо-бові займенника *я*, *за мною* та особові закінчення дієслів *йду*, *ни боюса*.

Виняток із дев’ятнадцяти проаналізованих прокльонів становить десятий текст, у якому на особу виконавця вказує займенник із виразу *мені на радість*. Однак ця кін-цева частина прокльону більше сприймається як доданий до тексту короткий обрядо-вий коментар, аніж частина самої фольклорної приповідки.

Отже, художнє використання дев’ятнадцяти текстів фольклорних оказіоналізмів, яке майстерно ввів І. Франко у роман “Основи суспільності”, варто розглядати не лише як авторську спробу фольклоризації великого епічного полотна задля ущільнення його полікультурного простору чи згущення багатомірності поетики твору, у тому

числі на персонажному рівні. Воно також засвідчує глибоку і досконалу обізнаність письменника навіть з таким маргінальним, маловивченим у фольклорі, а також художньо незручним, навіть дещо аморальним для літератури жанром, яким є прокляття або прокляття.

Витоки такої проникливості та обізнаності Каменяра з життям народного слова можна пояснити тим, що не тільки новели, а й, очевидно, романи, зокрема й “Основи суспільності”, як писав сам І. Франко у листі до М. Драгоманова, “показують дійсних людей, котрих я колись знав, дійсні факти, на котрі я дивився або про котрі чув від свідків, малюють край-образи тих закутків нашого краю, котрі я, як-то кажуть, переміряв власними ногами...” [13, с. 172].

Список використаної літератури

1. Галицько-руські народні приповідки: у 3-х т. / Зібрав, упорядкував і пояснив Др. І. Франко: 2-е вид. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. 1. – 832 с.
2. *Грушевський М.* Історія української літератури: в 6 т. 9 кн. / М. Грушевський; упоряд. В. В. Яременко; авт. передм. П. П. Кононенко; приміт. Л. Ф. Дунаєвська. – К.: Либідь, 1993. – Т. 1. – 392 с.
3. *Денисюк І.* Exegi monument... / І. Денисюк // Галицько-руські народні приповідки: у 3-х т. / Зібрав, упорядкував і пояснив др. І. Франко: 2-е вид. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. 1. – С. 5–7.
4. *Жайворонок В.* Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
5. *Кагаров Е.* Древнегреческие таблички с проклятиями (De fixationum tabelle) / Е. Кагаров. – Харьков, 1918. – 56 с.
6. *Кагаров С.* Форми та елементи народньої обрядовості / Е. Кагаров // Первісне громадянство та його пержитки на Україні. – К., 1928. – Вип. 1. – С. 25–31.
7. *Пилипчук С.* Книга українського мудрослів'я / С. Пилипчук // Галицько-руські народні приповідки: у 3-х т. / Зібрав, упорядкував і пояснив Др. І. Франко: 2-е вид. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – Т. 1. – С. 8–16.
8. *Салавей Л.* Праклёны / Л. Салавей // Беларускі фальклор. Энцыклапедыя. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 2006. – Т. 2. – С. 370.
9. *Седакова И.* Проклятие / И. Седакова // Славянская мифология: энциклопедический словарь; изд. 2-е. – М.: Междунар. отношения, 2002. – С. 391–392.
10. *Сумцов Н.* Пожелания и проклятия / Н. Сумцов // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – Харьков, 1897. – Т. 9. – С. 175–190.
11. *Франко І.* Лесишина челядь / І. Франко // Франко І. Збір. тв.: у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1976–1986. – Т. 14. Повісті та оповідання (1875–1878). – С. 254–264.
12. *Франко І.* Основи суспільності / І. Франко // Франко І. Збір. тв.: у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1976–1986. – Т. 19. Повісті та оповідання (1892–1896). – С. 144–341.
13. *Франко І.* До М. П. Драгоманова / І. Франко // Франко І. Збір. тв.: у 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1976–1986. – Т. 49. Листи (1886–1894). – С. 236–252.

**EXPRESSIVE FOLKLORE OCCASIONALISMS
IN IVAN FRANKO'S NOVEL "FOUNDATIONS OF SOCIETY"**

Ihor Hunchyk

*The Ivan Franko National University in Lviv,
Institute of Ivan Franko Studies,
1 Universytetska Str., Lviv 79000, Ukraine,
tel.: (00380 322) 239 43 98, e-mail: hunchyki@gmail.com*

The article analyses nineteen texts of folk imprecations employed by Ivan Franko in the novel "Foundations of Society". The researcher's attention is focused on the study of the specificity on the part of the structure, performer's personality and the folklore texts' addressee.

Key words: imprecation, formula, structure of the text, folklore performer, addressee.

**ЭКСПРЕССИВНЫЕ ФОЛЬКЛОРНЫЕ ОКАЗИОНАЛИЗМЫ
В РОМАНЕ ИВАНА ФРАНКО "ОСНОВЫ ОБЩЕСТВЕННОСТИ"**

Игорь ГУНЧИК

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
Институт франковедения,
ул. Университетская, 1, Львов 79000, Украина,
тел.: (+38032) 239 43 98, e-mail: hunchyki@gmail.com*

В статье проанализировано тексты народных проклятий, которые художественно использовал И. Франко в романе "Основы общественности". Основное внимание приковано к изучению тематики, особенностей структуры, лица исполнителя и адресата фольклорных текстов.

Ключевые слова: проклятия, формула, структура текста, исполнитель фольклора, адресат.

Стаття надійшла до редколегії 04.08.2010

Прийнята до друку 10.10.2010

